

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مفردات قرآنی

از دیدگاه ادبیات معناگرا

جلد اول - حرف الف

حجت الاسلام دکتر سیدعباس قدیمی نژاد

سرشناسه: قدیمی نژاد شالکوهی، سیدعباس، ۱۳۵۰-
 عنوان و نام پدیدآور: مفردات قرآنی از دیدگاه ادبیات معناگرا (جلد اول - الف) /
 سیدعباس قدیمی نژاد.
 مشخصات نشر: قم: لاهیجی، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۱۲-۰۷-۵
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۴ - ۲۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع: قرآن -- واژه شناسی
 موضوع: Quran -- *Lexicology
 موضوع: قرآن -- مسائل لغوی
 موضوع: Quran -- Language, Style
 رده بندی کنگره: BP۸۲/۲
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۷۶۵۶۷۵۹

www.ketab.ir

مفردات قرآنی از دیدگاه ادبیات معناگرا (جلد اول - الف)

نویسنده: سیدعباس قدیمی نژاد شالکوهی ■ ناشر: لاهیجی ■ شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
 قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان ■ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۱۲-۰۷-۵ ■ نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

آدرس ناشر: قم ص. پ: ۷۷۴ - ۳۷۱۸۵

تلفن: ۳۷۷۴۰۲۱۸ - ۳۷۷۳۷۴۹۷

همراه: ۰۹۱۲۱۵۳۰۸۳۳

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

۶	مقدمه.....
۷	روش کار ما در این نوشتار.....
۹	« الف ».....
۹	1. آدم: نخستین بشر و پیامبر خدا (مرد خاکی).....
۱۱	2. آزر: سرپرست ابراهیم علیه السلام (کنایه از یاور بُت‌ها).....
۱۲	3. اب ب ← اب: گیاهان خوراکی برای انسان و دام.....
۱۴	4. اب د ← ابدأ: همیشه / جاودانه (در کلام مثبت) * هرگز / هیچگاه (در کلام منفی).....
۱۵	5. ابراهیم: بزرگترین پیامبر در تاریخ نبوت پیش از پیامبر اسلام ص (پدر دلسوز).....
۱۶	6. ابریق ← اباریق: آبریزها / ساغر ها.....
۱۷	7. اب ق: گریختن بدون دلیل پریشان.....
۲۰	8. ابابیل: دست‌دسته / گرومگروه / هر چیز فراوان.....
۲۰	9. اب ل ← ایل: شتر / گله شتران.....
۲۱	10. ابلیس: شگفت‌انگیز ملعون.....
۲۳	11. اب و: پدر / سرپرست / مربی.....
۲۴	12. اب ی: اکیدا خودداری کردن / هرگز نپذیرفتن / زیر بار نرفتن.....
۲۴	13. ات ی: آمدن * آئی: آورد / کشانید.....
۲۶	14. اث ث ← اثاث: وسایل و اسباب جاگرفته و مورد نیاز در منزل، مغازه و غیره.....
۲۷	15. اث ر: نشان / نشانه / باقیمانده‌ی چیزی / نقش به‌جامانده.....
۲۸	16. اثل: میوه‌ی گس و تلخ درخت گز.....
۳۰	17. اث م: گناه عمیق درونی / گناه ماندگار در درون.....
۳۲	18. ا ج ج ← آجاج: شورابه تلخ و سوزناک / تلخابه‌ای که زبان را می‌سوزاند.....
۳۲	19. ا ج ر: پاداش خوب / جزای خوب.....
۳۳	20. ا ج ل: پایان وقت مقرر / مدت زمان چیزی.....
۳۵	21. ا ح د: کسی / تنهاترین ذات نامعلوم حتی در صفات و افعال.....
۴۱	22. ا خ ذ: گرفتن / آغاز کردن به کاری / به‌دست گرفتن کاری.....
۴۳	23. ا خ ر: چیز بعدی / دیگری / دیگر / پایان چیزی.....
۴۴	24. ا خ و: برادری / مشابه بودن / نظیر هم بودن.....
۴۵	25. ا د د: گندم‌گویی زشت / کج و معوج‌گویی.....
۴۶	26. اد ریس: پیامبر عبری از قوم بنی‌اسرائیل.....
۴۷	27. ا د ی ← تادیبه: انجام دادن درست و کامل کار.....

28. اذن: گوش / اجازه دادن / اعلام کردن ۴۸
29. اذی: آزار / ناراحتی / درد ۴۹
30. ارب ← اریة: حاجت ماندگار / نیاز نهاده ۵۰
31. ارض: چیز سفت ماندگاری که گاهی نرم شده و قابل جابجایی است ۵۱
32. ارك ← ارائك: تخت‌ها / سریرها / صندلی‌های مرفه ۵۵
33. ازم: سرزمین خرم دمشق / کاخ‌ها و سازه‌های مستحکم ۵۶
34. از ر: تقویت کردن / پرکردن ضعف / محکم کردن ۵۷
35. از ز: زمزمه اغواگر / تحریک آرام / تهییج نرم ۶۰
36. از ف: نرم‌نرم رسیدن / آرام‌آرام نزدیک شدن ۶۲
37. استبرق: دیبای ضخیم / حریر سیّبر ۶۳
38. اسحاق: پیامبر عبری از فرزندان ابراهیم علیه السلام (خندان) ۶۵
39. اس ر: بازداشت کردن / اسیر گرفتن / زیر سلطه بودن ۶۵
40. اسرائیل: یعقوب ع فرزند اسحاق علیه السلام (بنده خدا) ۶۶
41. اس س ← آمن: پایمگذاری کرد / پیریزی چیزی بدون سروصدا ۷۲
42. اس ف: افسوس خوردن / حسرت خوردن / تاسف خوردن ۷۳
43. اسماعیل: پیامبر عربی فرزند ابراهیم علیه السلام و جدّ محمد صلی الله علیه و آله / پیامبر عبری پسر حزقیل ۷۴
44. اس ن ← اسن: بزمه و بنبو / گنبد / غیرزال / ناگوار ۷۶
45. اس و ← أسوة: مقتدا / نمونه / سرمشق ۷۷
46. اس ی: غصه خوردن / اندوه شدید بر آنچه از دست رفت ۷۸
47. اش ر: رفتار سبکسرانه / گفتار سفیهانه / سخن سخیف / ابراز ۷۹
48. ا ص د ← مؤصدة: درب بسته شده با سروصدا ۸۱
49. ا ص ر ← اصرم: تکلیف محکم و عمومی پرسروصدا اما بی‌سند و درس‌ساز / اصری: تکلیف محکم خدایی ۸۲
50. ا ص ل: پایه محکم آغازین / اساس سفت با اعلان و سروصدا ۸۶
51. اف: ناراحت (در برخورد نرم) * خشمگینم (در برخورد سخت) ۸۸
52. اف ق: گستره گنبدی آسمان / گنبد آسمان / مناطق آسمان و زمین ۹۲
53. اف ك: وارونه کردن / افست گفتار یا شخصیت ۹۴
54. اف ل: فروافتادن روشنایی / غروب کردن ۹۶
55. اق ت: رجوع شود به منحل «وق ت» ۹۷
56. اك ل: خوردن / تصرف کردن ۹۸
57. آل ت: کم گذاشتن ۹۹
58. ال ف: پیوند زدن / کنار هم آوردن / جمع کردن ۱۰۰
59. آل ل: پیوند واقعی / تعلق طبیعی ۱۰۱
60. ال م ← الیم: درد دشتناک / درد نامعلوم ۱۰۲
61. ال ه ← إله: معبود * الله: خدا ۱۰۶
- مبحث اول: اشتقاق لفظ جلاله «الله» ۱۰۶
- مبحث دوم: تعریف و معنای «الله» ۱۲۱

- مبحث سوم) آنچه به لفظ جلاله «الله» نسبت داده شده ۱۳۳
62. ا ل و: تلاش ماندگار / کوتاهی زیاد / سوگند * ا ل ی: نعمت ماندگار / قحطی ماندگار .. ۱۳۷
63. الیاس / الیاسین: پیامبر بنی اسرائیلی از نسل هارون ع ۱۳۹
64. اَلِیْسَع: پیامبر بنی اسرائیلی از نسل یعقوب ع ۱۳۹
65. ا م ت: برآمدگی زمین / بلندی / تپه ۱۴۰
66. ا م د: پایان و آخر هر چیزی زمانا یا مکانا یا غیره ۱۴۱
67. ا م ر: فرمان دادن / چیز / حالت ۱۴۳
68. ا م س: — اُمس: زمان گذشته / دیروز ۱۴۵
69. ا م ل: آرزو / امید ۱۴۶
70. ا م م: کانون توجه و چشمگیر بودن / محور ارتباطات ۱۴۶
71. ا م ن: مرکز آرامش و توجه / محور قابل اعتماد ۱۴۹
72. ا م و: کنیز / برده مؤنث ۱۵۸
73. ا ن ث: مادینگی / ماده بودن ۱۵۹
74. انجیل: کتاب عیسی علیه السلام / بشارت / مژده ۱۶۰
75. ا ن س: الفت / همزیستی ۱۶۱
76. ا ن ف: بینی / برجسته شدن یک امر تازه و نو ۱۶۳
77. ا ن م: — اَنام: آدمیان / مردمان ۱۶۴
78. ا ن ی: چگونه / هر جا / از کجا / به کجا / چه جای ۱۶۶
79. ا ن ی: برجسته شدن / آشکار شدن / فرار سیدن در زمان یا وجود ۱۶۹
80. ا ه ل: آمادگی و در دسترس بودن برای هر گونه بهر مندی ۱۷۰
81. ا و ب: رجوع مخصوص / بازگشت به محل استقرار ۱۷۲
82. ا و د: سخت بودن / دشوار بودن / سنگین شدن / سنگینی کردن ۱۷۳
83. ا و ل: بازگشت به اصل یا نوعی زحمت یا شرافت یا سبقت ۱۷۵
84. ا و ن — الآن: اکنون / اینک / حالا ۱۷۶
85. ا و ه — اَوَاه: آه کشیدن / ناله دردمندانه / آه دلسوزانه ۱۷۷
86. ا و ی: جا گرفتن / سکنی گزیدن / بازگشت به جای امن ۱۷۹
87. ا ی: آری / بله ۱۸۱
88. ا ی د: نیروی پشتیبانی / قوت شدید ۱۸۲
89. ا ی ک — اَیکه: درخت پرشاخ و برگ و نماد بت پرستی قوم شعیب ۱۸۴
90. ا ی م — اَیامی: مجردین و بیومگان (چه مرد و چه زن) ۱۸۶
91. ا ی ن: کجا / هر جا ۱۸۷
92. ا ی ی: علامت / نشانه / نشانگر ۱۸۸
93. ا ی: کد امیک / هر کدام / شما آقا! ۱۸۹
94. ا یان: چموقت / کی ۱۹۲
95. ا یوب: پیامبر بنی اسرائیلی ۱۹۳

مقدمه

برای فهمیدن معانی دقیق لغات قرآن، باید به معاجم لغت عربی به‌ویژه معاجم قرآنی مراجعه کرد، اما باید توجه داشت که این معاجم، روش دوگانه‌ای را به‌کار می‌گیرند که به فراخور دانش و اجتهاد مؤلفین آن‌ها کم یا زیاد می‌شود.

این روش عبارت است از «روایت‌گری لغت» همراه با «درایت‌گری لغت».

معاجم سعی می‌کنند طبق گزارش راویان و اشعار شاعران، معانی لغت را به‌دست آورند، اما آنان ضمناً به درایت‌گری لغوی نیز می‌پردازند یعنی با اجتهاد براساس استدلالات ادبی و استشهادات قرآنی، حدیثی و قرائن دیگر، داوری می‌کنند که ضمن نقل معنای لغت، چه‌بسا از روی اجتهاد شخصی خود قیدی بر لغت بیفزایند یا از آن بکاهند.

با پذیرش این روش دوگانه، هر محقق می‌تواند درباره لغات قرآن و بلکه لغات عرب، فراتر از اظهار نظر معاجم و تفاسیر، و صد البته براساس استدلالات لغوی، ادبی و قرآنی، درباره ادبیات قرآن کریم نظریه‌پردازی کند.

برهمن اساس، ما درباره کشف معانی مفردات و کلمات قرآن معتقدیم که نباید تنها به معاجم لغوی و قرآنی رجوع کرد، بلکه تاکید می‌کنیم که باید به سیاق کلمات قرآنی نیز توجه نمود تا به‌کمک قرائن پیوسته و ناپیوسته‌ی آیات درکنار مراجعه به معاجم لغت به‌ویژه معاجم قرآنی و همچنین به‌کمک شواهد و قرائن حدیثی، بهترین معنا را برای کلمات و جملات قرآنی پیدا کرد.

در پژوهش حاضر، برای کشف معانی مفردات قرآنی، براساس همین مثلث، عمل شده است که اضلاع آن عبارتند از:

- (۱) سیاق و قرائن قرآنی.

- (۲) توضیحات معاجم لغوی.

- (۳) شواهد و قرائن حدیثی.

درواقع چون به‌دست آوردن «معنا» برای ما موضوعیت و اصالت دارد پس هرچیزی که در طریق این استنباط قرار گیرد چه معاجم باشد چه تفاسیر چه احادیث یا هر چیز دیگر، اهمیت پیدا خواهد کرد. در همین راستا هیچ تقدم و تاخیری در مراجعه به اضلاع فوق وجود ندارد و می‌توان از هر ضلعی آغاز کرد.